

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Артеменко А. П.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

socialsciences@muph.edu.ua

Структурні соціальні реформи потребують ретельного і всебічного аналізу стану суспільства. Складності такому аналізу в сучасному світі додає ситуація залучення будь-якого регіону до системи глобальних інтеграційних процесів в економіці, культурі, соціально-політичних зв'язках. Реформа системи освіти – елемент структурного реформування суспільства і може проводитись тільки в такому розумінні. Комплексного аналізу умов проведення реформи освіти в Україні не було проведено, а тому ми намагаємось виправити цю помилку не стільки зусиллями аналітичної роботи як інтерпретаційною. Це викликає додаткові складності при реалізації практичних заходів з реформування. Аналіз соціальних умов розвитку освіти в Україні залишається на рівні усвідомлення концепцій «інформаційного суспільства» і «ситуації постмодерну», оминаючи проблеми трансформації системи освіти кінця 2000-х і 2010-х. Складається враження, що Україна проводить модернізацію навздогін, яка зводиться до запозичень якихось зовнішніх форм без кореляції з потребами і запитам власного суспільства і міжнародної спільноти, до якої так прагнемо залучитись. Соціальні практики, які намагається перейняти сьогодні Україна, залишаються ніби «накинутими ззовні».

За останні півстоліття європейська система вищої освіти пройшла три великі системні кризи, які змінили її принципи, цілі та методи. Починаючи з 1960-х з регулярністю кожні двадцять років західна модель вищої освіти корегувалась відповідно до потреб ринку праці і нової соціальної структури постіндустріального суспільства. Кожній такій корекції передувало проведення всебічного соціально-філософського аналізу ситуації.

Розбудова нових стратегій освіти відбувалась на базі концепції «рефлексивної сучасності», яка була запропонована У. Беком і доопрацьована Е. Гідденсом та С. Лешем. А аналіз соціальних умов 2000-х був узагальнений в концепті «другого модерну» або «другої сучасності» з її мережевими, контингентними і топологічними ознаками. Рухлива соціальна геометрія спонукала до опрацювання зовсім інших підходів до визначення освітньої стратегії.

Причин реформування вищої освіти декілька: входження суспільства в постіндустріальну епоху, а культури – в епоху постмодерну. Все це змінило ставлення до знання і форми надання освітніх послуг. Разом з цим змінилась і природа знань, і спосіб їх передачі. Сталось те, що отримало визначення «екстеріоризація знання відносно того хто знає».

Ми зустрічаємо проблему розуміння знання як фактору, що формує суспільство (продукт генезису ідеї Просвітництва), але з іншого боку ми бачимо, що зміна структури

суспільства переформатовує систему знань і разом з цим систему соціальних інститутів, які їх виробляють і розповсюджують. Для 1980-х років відмова від бачення соціальної системи як ієрархічної, лінійної, контрольованої була очевидною. І тому різноматичні та мережеві форми пояснення соціальних практик стали трендом часу. Головним стала не інституціональна структура, що виробляє і розповсюджує знання, а функціональна система зв'язків споживачів інформаційних та освітніх послуг. Саме з цього боку слід оцінювати народження та розвиток Болонської системи. Це система ринкових відносин, де базовими положеннями є доступність до отримання послуг.

Для нашого дослідження принциповим є визначення нового ставлення західного суспільства до отримання знань не як формування розуму та особистості, а як відносин постачальника та користувача знань. Водночас педагогіка вищої школи позбавилась патетики оцінки своєї ролі і зійшла до сфери обслуговування, виробника послуг, що є товаром освітнього ринку зі своєю ціною. Вартість цієї послуги визначається попитом і пропозицією. Вона входить в ціну кінцевого продукту споживання, що стоїть на полиці магазину. «Знання виробляються і будуть вироблятись для того, щоб бути проданими», – зауважує Ж.-Ф. Ліотар.

Система освітніх послуг в умовах мережевої структури інформаційного суспільства організується за принципами корпоративного об'єднання, мережі, що передбачає його тимчасовість, контингентність, ситуативність, прагматичне призначення. Вся система віддзеркалює умови суспільства ризику і процес соціальної індивідуалізації. Освіта в умовах сучасного розвитку соціальних, економічних і політичних процесів набула чітких рис технологічного процесу створення різного рівня і спрямованості цінностей, за допомогою яких формуються стандарти соціальної практики та образ суспільства в цілому.

Підписання Болонської хартії змусило Україну перейняти ліберальну модель освіти, але в самому примітивному її розумінні. Ми захопилися здешевленням освіти, спрощенням програм курсів, формалізацією навчальних і виробничих практик. Ці тактичні цілі реформування освіти не дають бачення загальної стратегії цих дій. Така практика призводить до деформації існуючої системи та обтяження її функціонування.

Відставання України в реформах може принести зиск. Ми ще не встигли зруйнувати те, до чого повертаються країни, які пройшли модернізацію системи освіти і пережили дві кризи з початку століття. Сьогодні простежується тенденція до поновлення контролю держави і згорання ліберальної моделі освіти. Ми не можемо йти шляхом копіювання американської або європейської системи 2000-х років, оскільки переймати систему, яка переживає структурну кризу недоцільно. Слід звернути увагу на розвиток систем освіти, що утримались від радикальної лібералізації і залишились під контролем держави. Безумовно, ця модель розвитку теж потребує додаткового аналізу, але її переваги наочні і в економічному, і соціальному планах. Це не тільки інвестиція держави у вигідну сферу послуг, але й вплив на процеси відновлення та корекції соціальних практик і структур.